

A SPORT METRIKUS ÉS STRUKTURÁLIS MEGKÖZELÍTÉSE¹

Dr. Farkas János
email: h4872far@ella.hu

„Nem arra kell figyelniük, mit mond majd rólunk a többség, hanem arra, hogy mit mond az az egy, aki ért az igazsághoz, és hogy mit mond maga az igazság.” (Platon: Lakoma)

ABSTRACT

Az előadásban azt fejtjük ki, hogy minden társadalmi jelenséget, így a sportot is kétféle módon elemezhetjük. A klasszikus newtoni világbkép hatására olyan társadalomtudományt dolgoztak ki korábban, amely metrikus térben helyezi el a társadalmi jelenségeket. Ez az összetett, komplex társadalmi jelenségeket részkomponensekre bontja, s nem látja kölcsönhatásukat. Az einsteini relativisztikus világbkép általánosítása viszont a modern rendszerelmélet segítségével, sokkal rugalmasabb értelmezési keretet kínál fel a társadalmi jelenségek, folyamatok megismerésére is. Mivel az emberi gondolkodás strukturális, ezért a bonyolult társadalmi jelenségeket „multistrukturáknak” kell tekinteni, amelyek nem metrikus, hanem strukturális térben léteznek. Persze a kvantitatív megközelítésnek is van használati értéke, mivel képes a bonyolult társadalmi jelenségek leegyszerűsítésére, redukciójára. De éppen ezzel a redukcióval mond le arról, hogy a valóság és a megismerés jelenségeit és a róluk leképzett fogalmakat egymásra vonatkoztassa. A sportról alkotott strukturális modell viszont jó megközelítéssel konvergál a valósághoz és képes a megismerés alapvető fogalmainak egymással és a valóságos világgal való kölcsönhatásait reprezentálni. A reprezentáció matematikai gráfelmélettel történik, amelynek kifejtésére természetesen e rövid előadásban nem kerülhet sor.

1. A sport hagyományos értelmezése

E konferencia szervezői az „Érték és igazság problémája a sportban és a társadalomtudományokban” címet adták meg munkacímnek szekciónk számára. Amikor elolvastam a tervezetet, Engels ama szellemes gondolata jutott eszembe, miszerint csak egyetlen igazság van, de az olyan hosszú, hogy nem lehet végigmondani.

Így járunk mi is, ha a sportról akarunk beszélni. A sport – mint minden más társadalmi jelenség - rendkívül összetett képződmény. Nem véletlen, hogy erről a bonyolultságról az ó-indiai példabeszéd jutott eszembe, amely hat vakról és az elefántról szól. Minden vak más-más tulajdonságát emelte ki az általa megtapogatott elefántnak, attól függően, hol értek hozzá. Tulajdonképpen mindegyik igazat mondott, bár egyikük sem tudta megválaszolni a kérdést: *milyen az elefánt?*

Ha előadásomban lineárisan sorba venném azokat a fogalmakat, amelyek között a Szervezőbizottság kapcsolatot keres, akkor ez a megközelítés a megismerés klasszikus módján egyesével megvizsgálná a fogalmak tartalmát, megkísérelné meghatározásukat, majd törekedne a feltételezett összefüggéseik feltárására. De ezt nem teszem, mert ez eleve nem

¹ Az előadás elhangzott *A sport és a társadalom kölcsönhatása a V4 országokban* című konferencián, Budapest, 2011. november 14-15.

sikerülhet. A kudarcnak pedig éppen az lenne az oka, hogy a vizsgált jelenséget, (adott esetben a sportot), nem struktúrájában, relációs szerkezetében tárjuk fel. A fogalmak mintegy egymás mellé, alá vannak rendelve, s a megismerés során nem állnak össze szerves modellé. Holott a sport egy szerves strukturális entitás. Ezért inkább arra teszek majd kísérletet, hogy felvázoljam a sport strukturális modelljét, amelyben a különböző elemek, tulajdonságok valójában ugyanazon társadalmi jelenség (a sport) megjelenési formái. Ekkor kiderülhet, hogy a sport funkciói, a tudományos megismerés, az igazság, a tények, a mérés, a kísérlet, az érték stb. nem kívülről egyesített fogalmak és jelenségek, hanem a sport, mint társadalmi intézmény (alrendszer) sajátos vonatkozási rendszertől függő megjelenési formái. S mint ilyenek belső összefüggésben, kapcsolatban állnak egymással, egyetlen multistruktúrát alkotva.

Ebben az előadásban tehát azt kívánom fejtegetni, hogy a szervezők által felvetett fogalmak (sport, igazság, érték, tény) kétféle módon válaszolható meg. Az első megközelítés a klasszikus, hagyományos. Ehhez feltételezünk egy metrikus teret, amelyben numerikusan, kvantitatívan mérhető fogalmakat definiálunk. De ennek az lesz az ára, hogy e fogalmak kölcsönhatása nem lesz kimutatható.

A másik megközelítést nevezhetjük strukturálisnak. Az emberi gondolkodás természetes módja ilyen. Az agyunkban asszociációs folyamatok bonyolult hálózatos rendszert alkotnak. A probléma lényege viszont abban áll, hogy bár a világot strukturálisan képezzük le a fejünkben, de csak kvantitatívan, szekvenciálisan tudjuk kommunikálni. Ennek kulcsfogalma a „mérés”, amely azonban már szubjektív komponenst tartalmaz. Megjelenik benne valamiféle virtualitás, mivel a mérőeszközt és a mértékegységet maga az ember definiálja, s ezért ezek nem objektívek. Ezért mondja Werner Heisenberg, hogy a mérés során az ember a természetben mindig önmagával találkozik (Heisenberg, 1967). A kommunikáció során pedig az történik, hogy a bonyolult struktúrákat leegyszerűsítjük, részekre, vázakra, különböző utakra bontjuk, azaz belevisszük a szubjektivitásunkat a megismerési folyamatba.

2. A sport strukturális megismerése

Dénes Tamás matematikus barátommal 2004 óta egy könyvön dolgozunk, amely egy új társadalomelméleti paradigmát kíván bemutatni (Dénes T.- Farkas J., 2007, 2009). Ebben olyan rendszerelméletet építettünk fel, amelyben a társadalom – hihetetlenül komplex jelenség lévén – multistruktúra formájában reprezentálható. A rendszer „elemekből” építkezik, amelyek egy telítettségi ponton rendszerré alakulnak át, amely egy magasabb fejlettségi fokon ismét a további építkezés elemévé válik. A sport ilyen értelemben társadalmi alrendszer. Ez a szakirodalomban – mint láttuk – már megtalálható állítás. Mi azonban a hagyományos kvantitatív (mennyiségi) elemzés helyett kvalitatív (minőségi) elemzéssel dolgozunk. Ezért modellünkben a természeti és társadalmi jelenségek nem mennyiségekből, hanem struktúrákból épülnek fel.

A strukturális megismerés a következő főbb ismérveket, fogalmakat, műveleteket tartalmazza:

a) Először azt kell megválaszolni, hogy mi a struktúra. Ez nem más, mint szerkezet, felépítés, belső forma, amely a hálózat alakjában jelenik meg. Ennek jelölésére vezetjük be az S-rendszer fogalmát, ahol az egész több mint a részek összege. A rendszer tulajdonságai nem következnek közvetlenül az alkotórészek jellegzetességeiből. Az alkotóelemek közötti kapcsolatok bonyolult, összetett hálózatot (struktúrát) képeznek (Ludwig von Bertalanffy, 1944). Ez a rendszerfogalom teszi lehetővé, hogy a társadalmi jelenségeket, mint például a

sport, ne kvantitatív leíró, mennyiségi modellek (kognitív sémák) alapján tárgyaljuk. Az S-rendszer tulajdonságait gráf modellel írjuk le.

b) A „multistruktúra” fogalmával dolgozó megközelítés a kvantitatív, metrikus leírással ellentétben, abban foglalható össze, hogy az élő természet és a társadalom valódi természete nem izomorf a metrikus tér(idő) szerkezetével, hanem relációk egymásba fonódó rendszerével, azaz multistruktúrákkal írható le. A társadalom a legmagasabb fokú (szintű) multistruktúra. A reláció tehát ősbib fogalom, mint a halmaz, mint a numerikus (kvantitatív) gondolkodás. Ebből látható, hogy az emberi gondolkodás evolúciója egy „butulási” folyamaton ment keresztül, amely az agy számára természetes bonyolult relációk (struktúrák) kezelését igyekszik minél jobban leegyszerűsíteni, ami végső soron virtualizálja a társadalom objektív összefüggéseit.

c) Keressük azt a hidat, amely az absztrakt rendszer-definíciókat összeköti a megtapasztalt valóságos rendszerekkel. Az átmenet formálisan a rendszer/elem egymásba való átalakulása formájában történik. Tehát a rendszer/elem átmenet tekinthető a multistrukturalódási folyamat alapjának. Amikor egy rendszerstruktúra telítődik, akkor elemmé válik, ami alrendszerként egyszerre elem is, rendszer is. Egy struktúra „telítettsége” (sűrűsége) írja le a struktúra befogadóképességét, ami nem más mint a struktúra és a hozzá tartozó teljes (totális) struktúrára vonatkozó komplementerének viszonya. A komplementer a struktúra látszólag „hiányzó”, de a struktúratérben egyértelműen definiált része. Mivel e „hiányok” éppen a komplementert alkotják, ha egy struktúra telítődik, ezáltal csökken e komplementere. Az átmenet hídját az anyag=energia=információ ekvivalencia triád tételével ragadjuk meg. Ezt Einstein anyag/energia ekvivalencia tételének általánosításából nyerjük. A társadalomelméletbe mi is bevezetjük a „vonakoztatási szempontok” és az általuk generált „vonakoztatási rendszer” fogalmát. Ez azt jelenti, hogy a megismerő ember mindig a saját vonatkoztatási szempontjai szerint képes csak modellezni, mérni, vizsgálni a valóságot, annak tulajdonságait. Ebből következik, hogy a „mérés” mindig relatív, hiszen csak egy vonatkoztatási rendszerben értelmezhető. Vagyis mindig az ember által konstruált mérőeszköz és mérési eljárás valósággal való összehasonlításának (izomorfiájának) eredményét konstatáljuk. Éppen ezért az egzaktág nem a mérhetőségen, hanem a mérőeszköz (vonakoztatási rendszer) és a valóság (rendszer) izomorfiaszintjén alapul.

d) A továbbiakban bevezetjük a kumulativitás és a fejlődés strukturális fogalmait. A kumulativitás fogalom és ennek matematikai modellezése a megismerési folyamat strukturális leírását teszi lehetővé. Abból indulunk ki, hogy minden rendszer (pl. sport) működése struktúra-változások sorozatával jár együtt. Kumulativitás alatt a jelenségleírások, illetve az ezek által képviselt ismeretek strukturális egymásra épülését értjük. Ha a fejlődés definíciója a kumulativitásra épül, akkor bizonyítható a tétel, hogy a fejlődési folyamat az igazsághoz konvergál. Az új struktúrák beépülése a multistruktúra-modellbe az izomorfia elvén történik. Ennek eredményeként definiálható az SD-effektus (strukturádifferencia-effektus), amely a multistruktúra rendszerek alaptörvénye és működésük generátora. A „fejlődés” fogalmának két komponensét – a rendszerek strukturális bonyolultságát és stabilitását különböztetjük meg.

e) A kumulativitás strukturális tárgyalásával lehetségessé vált annak kimutatása, hogy a megismerésben az igazság és a konvergencia kritériumok egyenértékűek, azaz bizonyítható ezek ekvivalencia tétele. Tartalmi oldalról ezt azt jelenti, hogy a megismerési folyamat konvergenciája az ideális megismerési folyamathoz való közeledéssel ekvivalens. Egy jelenségleírás által reprezentált ismeret akkor és csak akkor igaz, ha konvergens megismerési

folyamat eredménye. Vagyis egy ismeret igaz voltából következik a hozzá vezető megismerési folyamat konvergenciája.

A természettudományokból kölcsönzött klasszikus (metrikus, kvantitatív) megismerési eljárásokkal nyert fogalmak ily módon más értelmezést nyernek a strukturális megismerés folyamatában. Az „érték” itt nem más, mint a „vonatkozási rendszertől” függő megítélés, s miután eltérő társadalmi helyzetek vannak, az ettől függő értékek erkölcsi, értékelő és kognitív szempontból relatívak. Az értékek viszonylagossága az igazság viszonylagosságát eredményezi. A „tények” ugyancsak nem tekinthetők abszolút igazságnak, hiszen a szubjektív „mérés” és a szubjektíve kreált „mérési eszközök” függvényei.

A továbbiakban próbáljuk meg a módszertani elveinket nagyon leegyszerűsítve alkalmazni a sport társadalmi alrendszerére. A sport mint komplex társadalmi jelenség tehát számunkra elemzésre váró multistruktúra. A rendszerelemzés filozófiájából adódóan a rendszer funkciókat tölt be, s ezzel válik a társadalmi kultúra értékes komponensévé. Adott esetben a sport társadalmi jelensége számunkra olyan társadalmi objektum, ahol a gráf szögpontok az objektumokat reprezentálják. A jelenség leírásához tehát gráf-sorozatokat rendelünk.

Elismerve a sport különböző definícióit, - az általunk preferált értékek alapján -, mi a sport és egészség kölcsönhatásait emeljük ki első helyen. Abból a definícióból indulunk ki, hogy a betegség mindig az adott rendszerszinten bekövetkező strukturális egyensúly, stabilitás felbomlása. Ebből következik, hogy az egészség csak a komplementaritás elve alapján definiálható, mint a betegség hiánya. Vagyis a strukturálisan stabil és egyensúlyban lévő, azaz egészséges szervezet strukturális órái (sajátidő) egyenletesen járnak, így a rendszer működése stabil.

Erre azt a példát hozhatnánk fel, hogy az ember addig nem foglalkozik a szerveivel, testrészeivel, amíg azok valóban természetesen (észrevétlenül) működnek. Tehát a biológiai egészség természetes módja a betegség megelőzése és nem a bekövetkezett betegség gyógyítása. Ha az egyénre leszárt felismerést a társadalomra alkalmazzuk, akkor szerintünk az egészséges társadalom is a különböző rendszerszinteken (egyén, csoport, társadalom) bekövetkező betegségek megelőzésén alapul. Ezért a sport a társadalom struktúrájának és működésének speciális nézete az egészség szemüvegén át. Mivel az egészség a fentebb leírt definíció alapján strukturális kategória, ebből következik, hogy az egészséges társadalom csak a társadalom strukturális megközelítésével írható le (modellezhető).

A kvantitatív, azaz metrikus leírás (modellezés) alapvető ellentmondásokhoz vezet, amelynek gyökere az érdekvezérelt (pénzalapú) gazdasági, azaz nullaösszegű játék szemlélet. Ez virtuális értékekhez, azaz az értékrendszer virtualizációjához vezet, ami a globalizáció alapja.

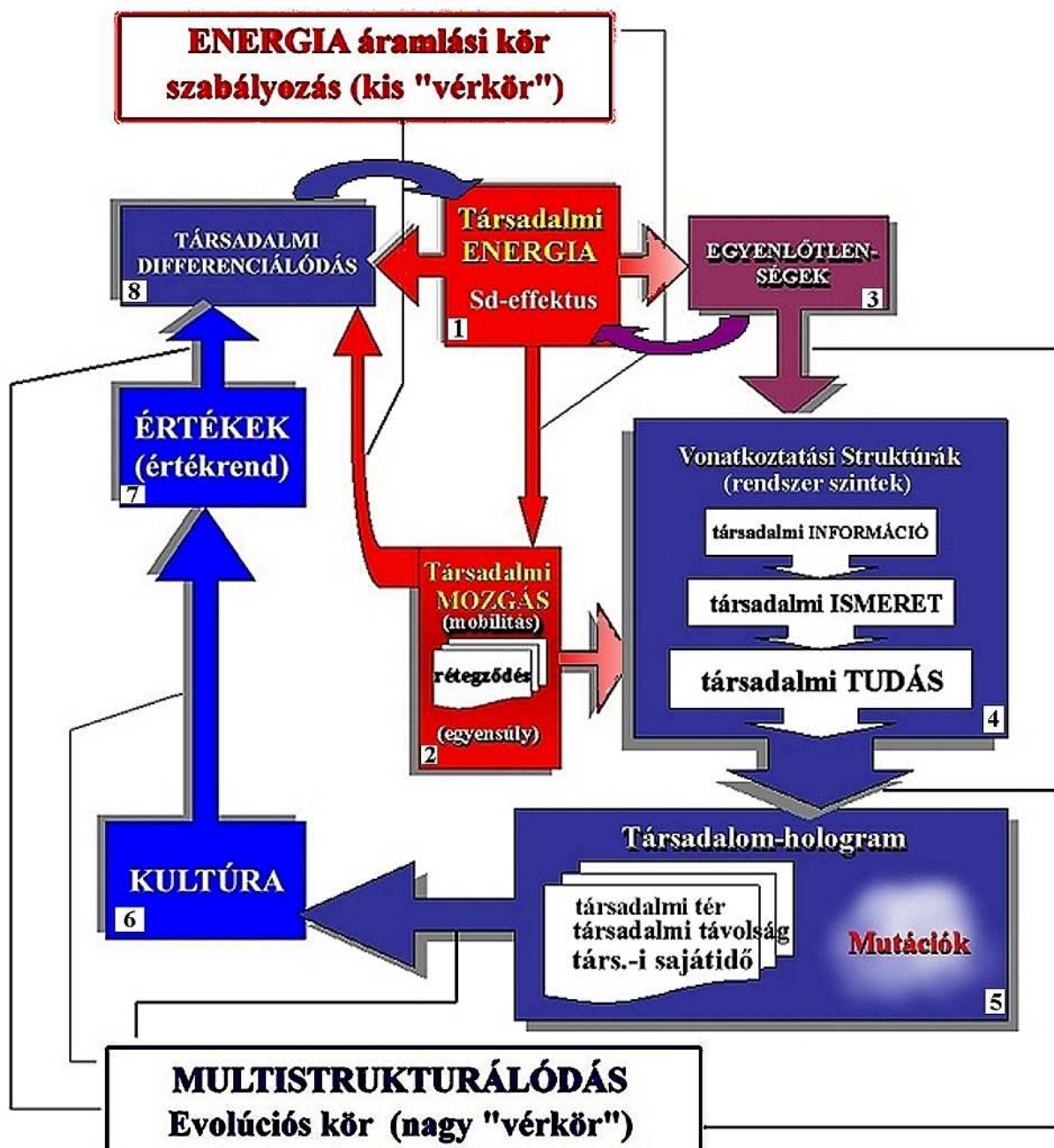
A sport ebben a megközelítésben ahelyett, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek által felgyűlt társadalmi potenciális energiákat „mozgási energiává” alakítaná, amely a struktúra-differencia effektus következtében az egyensúlyhoz, illetve az egyenlőtlenségek kiegyenlítéséhez vezetne, a nullaösszegű játék lényegéből fakadó egyenlőtlenségeket nemcsak konzerválja, de még növeli is.

Készülő könyvünkben a Dénes Tamás által kidolgozott ábrából indulunk ki (lásd 1. számú ábra), amely sűrítve mutatja be a multistrukturális társadalom működési modelljét. A modell azt szemlélteti, hogy a multistruktúra kialakulásában létezik egy ún. evolúciós (nagy vérkör) és egy energia áramlási (kis vérkör). Ez utóbbi a társadalom működésének strukturális

egyensúlyát az energiaáramlással szabályozza. Ebben a társadalmi energia az Sd-effektus révén (amely a rendszeren belüli struktúráváltásokat jelenti), társadalmi mozgásokat vált ki. Ezek egyfelől lehetnek a társadalmi rétegződés változásai, helyzetváltozások, társadalmi differenciálódások és természetesen egyenlőtlenségek. Ez utóbbiak vonatkoztatási struktúrák révén a társadalom egyéneit, csoportjait, közösségeit különböző mértékű információk, ismeretek és tudások birtokába juttatják. Az így kialakult társadalmi helyzetekből levezethetők az eltérő társadalmi terek, távolságok, és sajátidők. Mindezek befolyásolják a kultúra adott típusát, amely persze meghatározott értékeken nyugszik, és amely szintén a társadalom differenciálódását idézi elő. A két körben zajló információs folyamatok lényegesen eltérő sajátidők, azaz strukturális órák szerint zajlanak.

1. számú ábra:

Az emberi társadalom "két vérkörös" modellje

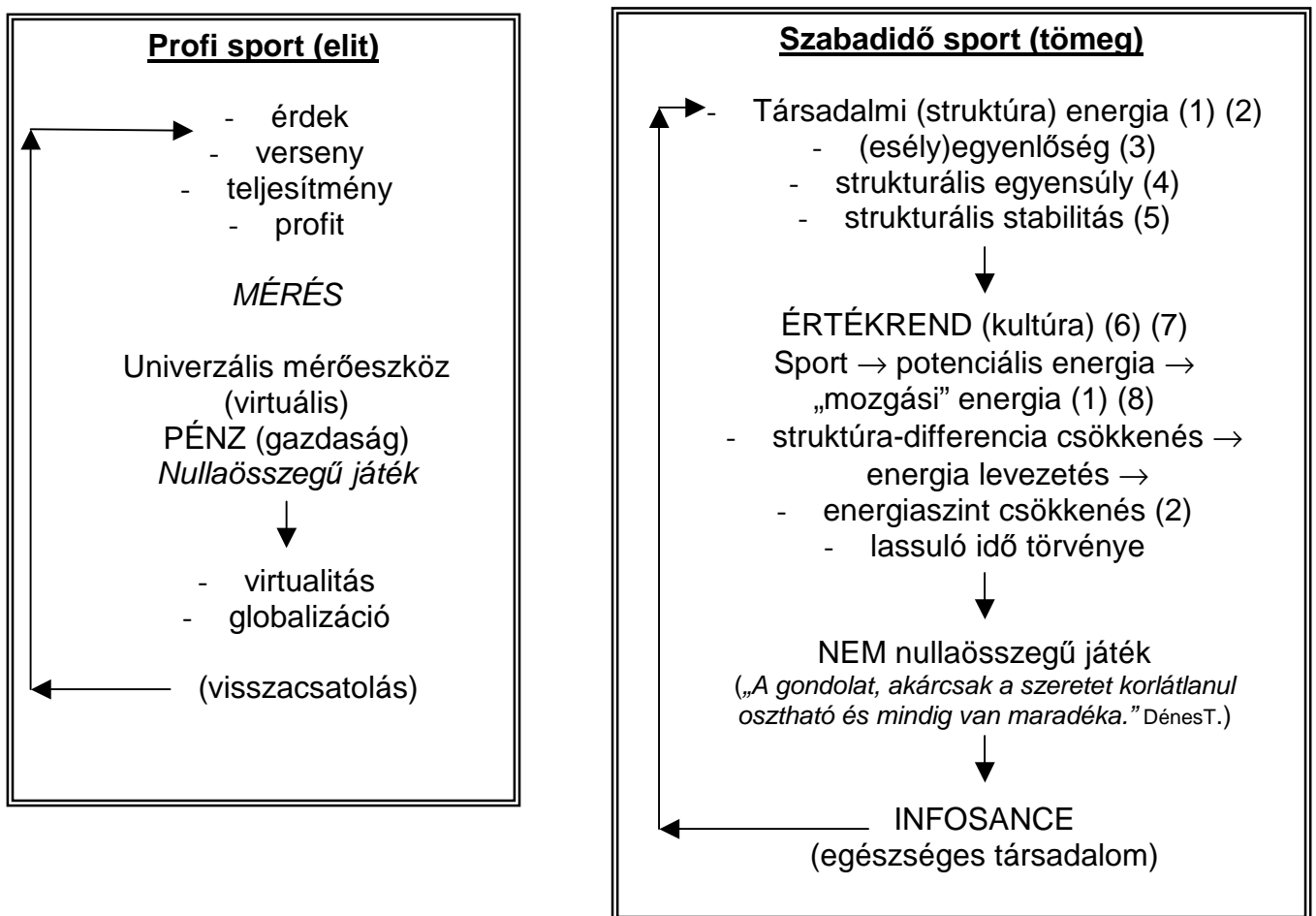

A sport klasszikus megközelítése mellett tehát létezik az ún. strukturális megközelítés is, ami a kvantitatív, azaz gazdasági szempontú (verseny, érdek, győzelem, harc) megközelítés humán, vagyis társadalmi alternatívája. E két alapvetően különböző megközelítés látható az alábbi két táblázatban, amelyek elméleti alapja jól levezethető a „Két vérkörös modellből”.

2. számú ábra

(A zárójeles számok a „Két vérkörös” modellbeli blokkokat jelölik.)

A baloldali ábra azt fejezi ki, hogy a profi sport az érdekre, versenyre, teljesítményre és profitra orientált vállalkozás. Értékalapja a teljesítmény, a profit növelése. Fontos fogalma a „mérés”, mivel a teljesítményeket az általunk megszerkesztett (szubjektív) mérőeszközökkel hasonlítjuk össze. Az eszközök közül kiemelkedik a pénz, mint univerzális mérőeszköz. A sportolók között nullaösszegű játékok folynak, ahol az egyik nyeresége a másik versenyző veszteségét jelenti. A profi (elit) sportban a reklám, propaganda hatására egyre jobban érvényesül a virtualitás, a szimbólumok szerepe, ami a sport globalizációjának mintegy előfeltétele. (Gondoljunk például egyes sportolók szinte hihetetlen eladási/vételi, jövedelmi összegeire, amelyek nyilván elszakadnak a valóságos anyagi-gazdasági értékességtől.) Az idő

„gyorsuló” természetű, ami az „agárverseny” analógiájára egyre gyorsabb futásra készíti a versenyzőket, miközben a végső cél már el sem érhető.

A szabadidő sport ezzel szemben nem a gazda(g)ság, hanem a (humán) kultúra értékrendjén alapul. Nem nullaösszegű játék, mert mindenki nyertes benne és általa. A mozgás fizikai öröme egészséget táplál, amely szellemi energiákat is felszabadít. Társadalmi hatásai, következményei egyértelműen pozitívek. A minden emberben meglévő potenciális energiát mozgási energiává alakítja. A felesleges energiákat levezeti, csökkenti az emberek, társadalmi csoportok közötti strukturális különbségeket (feszültségeket), ezáltal növeli a csoportok és egyének közötti esélyegyenlőséget. Ezzel erősíti a társadalom strukturális egyensúlyát és stabilitását. Támogatja a „lassuló idő” törvényének érvényesülését, amikor az ember – fizikai és szellemi aktivitásával – a Természet óráihoz szinkronizálja saját tevékenységét, miután rádöbbsent arra, hogy betegségeink zöme pszichoszomatikus eredetű, s abból fakad, hogy mesterségesen felgyorsult életritmusunk kulturális betegségeket idéz elő bennünk.

Természetesen a sport mindkét fenti osztályának megvan a funkciója, így egymást kiegészítik, feltételezik, azaz egymásnak komplementerei. Ha a sportban a profi sport javára aránytalanul elbillen a rendszer, akkor a strukturális egyensúly és stabilitás elvész, ami a multistruktúra stabilitásának rovására megy. Mindezek alapján tehát megkülönböztetjük egymástól az elitsportot és a szabadidősportot. Maga a megkülönböztetés nem újdonság. A mi megközelítésünknek azonban az az előnye, hogy egy elméletből levezetett – matematikai apparátussal leírható – modellből adódik. Legfőbb előnye, hogy a sportot nem különböző sajátosságok rendezetlen összességének, hanem társadalmi multistruktúrának tekinti, ahol a rendszer elemei strukturálisan feltételezik egymást, s így alkotnak egy egészet. Az értékelv felhasználásával pedig a sport legfőbb társadalmi funkciójának az ember fizikai és szellemi egészsége fenntartását és fejlesztését tartja. Ehhez képest az elit jellegű versenysport csak a tömegsportból levezetett – pénz- és teljesítménynövelés értékein alapuló - lehetőségnek tekinthető. Az elitsport modelljéről elmondhatjuk, hogy az huizingiai értelemben már nem játék, mert elvesztette játéktartalmát (Huizinga, 1990, Hankiss, 1997). Érdekvizonyok működtetik, s a társadalmi jelzőrendszerek, szimbólumok ama leágazása, amelyet már nem a társadalmilag fontos kulturális értékek hatnak át, hanem a versenyzés során elért teljesítményekből kinyert profit tömege stimulál. A szimbólumok ama válfaját jelenti, amely egyre inkább elszakad a valóság talajától, virtualizálódik és előbb-utóbb elidegenedett hatalomként az emberek fölé kerekedik.

Mindez a globalizáció hasonló szellemű folyamatába illeszkedik, amely az autonóm nemzeti kultúrák elsorvadásához vezethet. Lényegében ezzel megszűnik a cuberteni gondolat: „A részvétel a fontos, nem a győzelem.”

A szabadidő sport modellje viszont a sport alapvető társadalmi funkcióját, az egészség megteremtését és megőrzését fejezi ki. Az emberi civilizáció kifejlődésében ez fontos értéket jelent, amit már az ókori görögök is felismertek. A klasszikus görög nevelés legfontosabb összetevői között találjuk a katonai felkészítést szolgáló testi nevelést, továbbá a közéleti szerepléshez nélkülözhetetlen nyelvi-irodalmi-zenei képzést. A latin műveltségben szintén ismert volt a híres jelszó: „Ép testben ép lélek” (Mens sana in corpore sano). Ez növeli a társadalmi energiát, esélyegyenlőséget, stabilitást, egyensúlyt. Mindezek sajátos struktúrákat képeznek. Az érték kulturális jellegű, nemcsak az egyént fejleszti, de a társadalmat is. A kulturális-civilizációs fejlődés a pénz által vezérelt egyértékű társadalomtól az ún. INFOSANCE² társadalom felé halad, amely az információalapú társadalom technikai

² Dénes Tamás által az ezredfordulón alkotott mozaikszó: INFOSANCE= *INFO*rációs renaiss*SANCE* (részletes ismertetését lásd: Dénes Tamás 2002)

eszközrendszerét felhasználó reneszánsz eszmény értékrendszere körül kristályosodik majd ki. A „lassuló idő törvénye” pedig azt fejezi ki, hogy az embernek ismét a természeti folyamatokhoz kellene hangolnia saját fejlődési ütemét. A sportnak és az egészségmegőrzésnek, prevenciónak ebben is nagy szerepe van, mert az ún. „kulturális betegségek” zöme éppen abból fakad, hogy az ember biológiai és társadalmi órái egyre kevésbé szinkronizálhatók.

Összegezés, következtetések

A sport mint társadalmi intézmény problémáit tehát szerintünk az a metrikus (kvantitatív) megközelítés, amelyet korábban alkalmaztunk, nem tudja teljeskörűen tisztázni és megoldani. A sport bonyolult, összetett (komplex) jelenségét, amely társadalmi multistruktúra, ez a hagyományos szemlélet elszigetelt elemekre, tulajdonságokra bontja, amelyek nem állnak össze koherens struktúrává. Helyette saját módszerünket javasoljuk, melyet Dénes Tamás kollégám „aréna-modellnek” nevezett el, amelynek alapja a „strukturális energia”, azaz a struktúrákban megtestesülő energia (Dénes, 2011).

Az arénában álló bika és torreador nyugalomban van, mégis a vörös posztó pusztá felmutatásától megmozdul a bika, és nagy energiával fut a torreador felé. Ez a jelenség nem magyarázható, ha az arénát fizikai rendszerként tekintjük. A mozgásállapot megváltozását tehát ebben az esetben nem fizikai erőhatás, hanem a struktúráterben megjelenő struktúraváltozás (információ) okozza. Amíg a klasszikus (newtoni) tudományban a hatás/ellenhatás törvénye az erőt szimmetriatulajdonságként kezelte, addig a struktúráterben a struktúraerő a vonatkoztatási struktúráról függ, így nem feltétlenül szimmetrikus. Ebből világosan adódik a következtetés, hogy az általános energiamegmaradás csak strukturális egyenletekkel írható le. Az arénamodell rávilágít arra, hogy az élettelen rendszerekre kidolgozott kvantitatív leíró elméletek, módszerek csak több-kevesebb pontossággal közelítik a valóságrendszereket. Ez a közelítés abból fakad, hogy a valóság strukturátérként működik, míg az emberi megismerés klasszikus eszközei csak metrikus térben képesek azt leírni. A leírás észlelt pontatlanságait a tudomány eddig mérési hibaként fogta fel, ezért a mérőeszközök pontosságát igyekezett fejleszteni. A sokkal bonyolultabb multistrukturális (élő) rendszerek esetében azonban világossá válik, hogy a metrikus mérőeszközökkel annyira megnőnek a mérési hibaként kezelt differenciátagok, hogy maga a rendszer (s az általa képviselt jelenség) válik értelmezhetetlenné.

Ezzel szemben a struktúráterben és struktúraidőben vizsgált társadalmi jelenség (például a sport) nem elszigetelten, hanem egymáshoz való kölcsönhatásukban vizsgálja a funkciókat. A sport nem vagy-vagy funkciókkal rendelkezik, hanem egységes (totális) jelenség, amelynek csak a megismerő ember vonatkoztatási rendszerétől függően definiálhatók a különböző funkciói. Ezek a funkciók elvben egyenértékűek, s csak az adott helyzetben képviselt értékeink emelik ki egyik, vagy másik dominanciáját. Ilyenkor a nem kiemelt többi funkció csak „potenciális funkciónak” tekinthető. Remélhetőleg, ezzel sikerült az „érték” fogalmát a sporttal relációba hozni.

De ahogy az anyag \equiv energia \equiv információ ekvivalencia-triád valójában ugyanannak a szubsztanciának más-más megjelenési formái, ugyanúgy a sport megjelenési formái, eltérő funkciói is ugyanazon strukturális társadalmi jelenség létezési formái. Ily módon a társadalom, mint multistruktúra részét alkotó sport mint alrendszer ugyancsak térben és időben létező komplex anyagi, energetikai és információs folyamatok összessége.

Ez a radikális modellváltás remélhetőleg hozzájárul ahhoz, hogy a társadalomtudományokról és a sportról eddig kialakult közképek megváltozzanak. Ez akkor válik lehetségessé,

1. Ha a társadalomtudományok – beleértve a sport területét is – nem az emberek és a társadalom manipulálását, hanem a valódi értékek: tudás, egészség, esélyegyenlőség stb. fejlődését szolgálják;
2. Ha a társadalomtudományok emberképe nem szakítja ketté az emberi létezés testi és szellemi aspektusait,
3. Ha a modern interdiszciplináris sporttudomány a természet- és társadalomtudományok szerves kölcsönhatása révén és ennek irányába fejlődik. Az előadásban felvázolt strukturális sportfogalom és ennek elméleti, modellszerű leképezése valódi értékeket helyez a figyelem középpontjába. A központi értéket akár nevezhetjük „társadalmi egészségnek” is. Ha a sportpolitika ezt tekintené alapvetőnek, akkor a ma fejtetőre állított szemlélet megfordulna: elsősorban nem az elitsportot kellene szolgálnia a társadalom erőforrásainak, hanem a minden állampolgár számára biztosított testedzés lehetőségét. Az pedig közhelyszerűen ismert összefüggés, hogy az ép test általában ép lelket implikál. A pszichoszomatikus betegségek nagyfokú csökkenése várható egy ilyen szemléletváltástól, amelynek – horribile dictu – még nem lényegtelen pozitív gazdasági következményei is lennének. A minden állampolgárnak alanyi jogon kijáró test- és lélekápoló lehetőségek biztosítása pedig felgyorsítaná az esélyegyenlőségek kiegyenlítődésekének tendenciáját.

Kimutatható továbbá, hogy a társadalomtudományi megismerés ugyanazon eljárásokat követi, mint a természettudományok megismerő gyakorlata. Az objektív világról leképzett információkból indul ki, majd ezeket strukturált formává, ismeretté alakítja át. Az ismeret tehát strukturált információ. A megértett, azaz az egyéni vonatkoztatási struktúrára vetített, és rendszerbe szervezett ismeretek multistruktúrája pedig maga a tudás. A kétféle tudásterület különbsége a szervetlen világ és a szerves (élő) világ elvi különbségén nyugszik. A szervetlen világ metrikus és kvantitatív megközelítéséről kiderül, hogy a társadalom megismerése során csak határesetnek tekinthető.

Ha egy rendszerállapot stabilizálódik, akkor kétirányú transzformáció lehetséges: 1. A struktúra bonyolultsága csökken, vagyis a rendszer visszafejlődik. 2. A rendszer állapotváltozása megáll és új rendszerszint keletkezik, ahol a telített struktúrák elemekké válnak. Látható az elmondottakból az a paradox helyzet, hogy a társadalomtudományok nemhogy nem alacsonyabb rangúak, mint a természettudományok, de tárgyuk hihetetlen komplexitása révén még „tudományosabbnak” is lennének nevezhetők, ha lenne egy ilyen összehasonlításnak értelme. Nem lehet véletlen, hogy nem egy természet-, vagy műszaki tudós azt mondja olyan összetett problémák esetében, mint például az ökológia, a gazdasági és/vagy pénzügyi válság, az egészségügy, a politika stb., hogy „társadalmi problémával” állunk szembe, amely a társadalomtudományi megismerés sajátos és adekvát eszközeit igényli és helyezi előtérbe.

Ami pedig a sporttudomány fejlődését illeti, a sport strukturális elemzése azt teszi lehetővé, hogy egyes problémáit, aspektusait ne elszigetelten vizsgálják, hanem rendszernek tekintsék, amelyben strukturális hatások érvényesülnek. Ebben az esetben persze nem a természettudományi és társadalomtudományi diszciplínák egész tudáskészletét kell integrálni, hanem csak azon vonatkozásait, módszereiket, elemeiket, amelyek a sport problémáit különböző tudásterületek, és módszerek integrált tudáseggyüttesévé szintetizálják. Én ezt „problémakutatásnak” nevezem, ahol minden olyan tudás és módszer használati értékkel bír, amely az adott társadalmi probléma megoldásához szükséges.

Irodalomjegyzék

Bertalanffy, L. von: Bemerkungen zum Modell der biologischen Elementareinheiten. Naturwissenschaften, 1944.

Dénes Tamás: INFOSANCE, a jövő INFOmációs renaisSANCE társadalmának esélye
eVilág, I.évfolyam 4.szám, 2002/július
http://www.titoktan.hu/raktar/e_vilagi_gondolatok/5.GondolINFOSANCE.htm

Dénes Tamás - Farkas János: A társadalom strukturális elmélete. In: Társadalomkutatás, 25. 2007. 127-159. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Dénes Tamás – Farkas János: Egy multistruktúra - elmélet összefoglalása.
In:Társadalomkutatás, 27, 2009. 101-115. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Dénes Tamás: Kutatásmódszertan strukturális alapjai,
Magánkiadás, ISBN 978-963-08-0927-6, 2011.

Farkas János – Dénes Tamás: Gondolati „rímpárok” egy új társadalomelmélet születéséről.
(Megjelenés alatt)

Hankiss Elemér: Az emberi kaland. Helikon Kiadó, Budapest, 1997.

Heisenberg, Werner: Válogatott tanulmányok. Gondolat. Budapest, 1967.

Huizinga, Jan: Homo ludens. Kísérlet a kultúra játék-elemeinek meghatározására. Ford.
Máthé Klára. Szeged, Universum, 1990.